Prienų rajono savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos 2018 metų ataskaita

Parengė visuomenės sveikatos specialistė,
vykdanti visuomenės sveikatos stebėseną
Birutė Vitkauskaitė

Prienai, 2020

TURINYS

ĮVADAS 3
DEMOGRAFINĖ SITUACIJA 5
PRIENŲ RAJONO SVEIKATOS IR SU SVEIKATA SUSIJUSIŲ RODIKLIŲ PROFILIS 6
SAVIVALDYBĖS PRIORITETINIŲ PROBLEMŲ ANALIZĖ 12
IŠVADOS 17
REKOMENDACIJOS 18

ĮVADAS

2018 m. Prienų rajono savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos ataskaita parengta vadovaujantis sukurtu savivaldybių visuomenės sveikatos stebėsenos modeliu. Pagrindinis visuomenės sveikatos stebėsenos savivaldybėje dokumentas – Lietuvos sveikatos 2014–2025 m. programa (toliau – LSP)[1]. LSP nustato nacionalinius sveikatinimo veiklos tikslus ir uždavinius, siekiamus sveikatos lygio rodiklius, kurie būtini siekiant įgyvendinti Lietuvos pažangos strategiją „Lietuva 2030“. LSP iškeltas 1 strateginis tikslas ir 4 tikslai bei jų uždaviniai, kurių įgyvendinimo savivaldybėse stebėsenai parengtas baigtinis pagrindinių rodiklių sąrašas. Prienų rajono savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos 2018 m. ataskaitoje analizuojamas 51 visuomenės sveikatai reikšmingas rodiklis.Rodikliai skirti tam tikram Lietuvos sveikatos programos tikslui ir uždaviniui stebėti. Vertinimui naudoti Higienos instituto Sveikatos informacijos centro Lietuvos sveikatos rodiklių sistemoje 2019 m.spalio mėnesio pradžioje atnaujinti rodikliai (Visuomenės sveikatos stebėsenos rodikliai http://hi.lt/lt/visuomenes-sveikatos-bukle-lietuvossavivaldybese. html).Rodiklių sąrašas[2] sudarytas remiantis: Lietuvos sveikatos programos projektu, Lietuvos strateginiuose sveikatos dokumentuose pateikiamais rodikliais, Europos pagrindinių sveikatos rodiklių (ECHI) sąrašu, taip pat remiantis Lietuvos patirtimi vykdant visuomenės sveikatos stebėseną (Higienos instituto patirtis, duomenų bazėse pateikiama informacija, Sveikatos apsaugos ministro įsakymai). Rodiklio reikšmė leidžia kasmet vertinti rodiklio pokyčių kryptį ir aprėptį savivaldybėje; kasmet vertinti rodiklio reikšmės atitiktį išsikeltam savivaldybės siekiniui; palyginti savivaldybės rodiklio reikšmę su Lietuvos ir kitų savivaldybių vidurkiu.

Visuomenės sveikatos stebėsenos savivaldybėje tikslas – nuolat rinkti, analizuoti ir interpretuoti visuomenės sveikatą apibūdinančius rodiklius bei tinkamai informuoti savivaldybės politikus, siekiant efektyvaus valstybinių (valstybės perduotų savivaldybėms) bei savarankiškų visuomenės sveikatos priežiūros funkcijų įgyvendinimo savivaldybės teritorijoje.

Pateikiami rodikliai iš Valstybės deleguotų savivaldybėms visuomenės sveikatos stebėsenos pagrindinių rodiklių sąrašo ataskaitų atspindi, kaip įgyvendinami Lietuvos sveikatos programos tikslai. Rodikliai skaičiuojami 1, 1000, 10 000 ir 100 000 gyventojų arba pateikiami procentais. Naudotas vidutinis 2018 m. gyventojų skaičius.

Ataskaita parengta naudojant oficialius statistikos šaltinius:

– Lietuvos statistikos departamento Oficialiosios statistikos portalas;

– Lietuvos sveikatos rodiklių sistema SRS.

[1]Lietuvos sveikatos 2014–2023 metų programos projektas (2013 m. gruodžio 2 d. Lietuvos Respublikos Seimui pateikta dokumento redakcija).
[2]2014 m. gruodžio 19 d. Sveikatos apsaugos ministro įsakymas Nr. V-1387

Pagrindinių stebėsenos rodiklių savivaldybėje analizė irinterpretavimas („šviesoforas“)

Rodiklių reikšmės suskirstytos į grupes, pagal kurias savivaldybės vertinamos:

– 12 savivaldybių, kuriose stebimas rodiklis atspindi geriausią situaciją, žymimos žalia spalva;

– 12 savivaldybių, kuriose stebimas rodiklis rodo prasčiausią situaciją, žymimos raudona spalva;

– likusių 36 savivaldybių rodiklių reikšmės žymimos geltona spalva. Spalvomis vertinamas ne savivaldybių rodiklio dydis, o reikšmė, kadangi mažas rodiklis ne visada atspindi gerą situaciją, ir atvirkščiai, didelis rodiklis ne visada rodo blogą situaciją. Savivaldybių rodiklių skaičiai po kablelio skiriasi, todėl kartais stulpelinėje diagramoje pavaizduoti vienodi skaičiai (santykis su Lietuva) nuspalvinami skirtingomis spalvomis.

DEMOGRAFINĖ SITUACIJA

Prienų rajone 2018 m. pradžioje gyveno 26492 gyventojai, 2017 m. – 27121 gyventojas. 2018 m. lyginant su 2017 m. gyventojų skaičius sumažėjo 629 gyventojais. Prienų rajone 2018 m. vyrai sudarė 47,3 proc., o moterys 52,7 proc. Prienų mieste gyveno – 36,4 proc., o kaime – 63,6 gyventojų.

2018 m. vaikai iki 17 m. amžiaus sudarė 16,6 proc. visų Prienų rajono gyventojų, 18–44 m. – 29,8 proc., 45–64 m. sudarė 30,5 proc. ir nuo 65 m. ir vyresnio amžiaus asmenys – 23,1 proc. Pagal 5 m. amžiaus grupių išskirstymą daugiausiai Prienų rajone gyvena 55–59 m. amžiaus asmenų (1 pav.). Neigiamą gyventojų skaičiaus pokytį lemia tiek neigiama natūrali gyventojų kaita, tiek ir išorinė ir vidinė migracija.

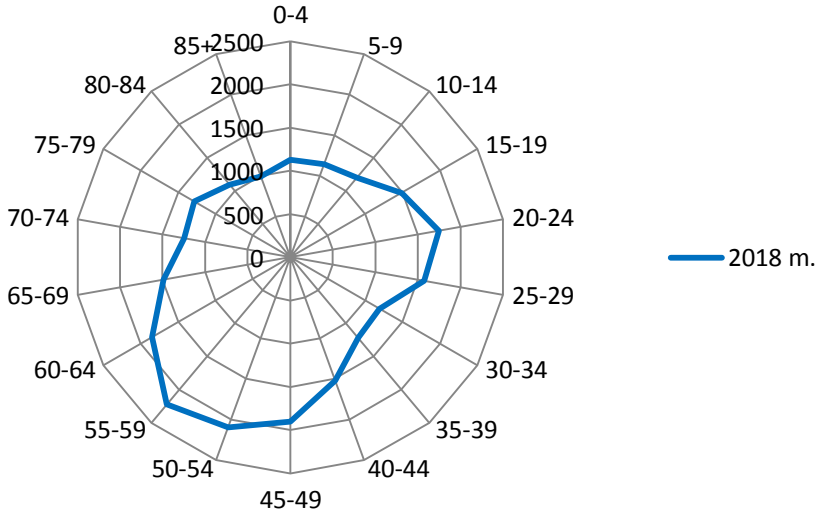

1 pav. Prienų rajono savivaldybės gyventojų skaičius pagal amžiaus grupes 2018 m. (Šaltinis Lietuvos statistikos departamentas)

Natūralaus gyventojų prieaugio (skirtumas tarp gyvų gimusiųjų ir mirusiųjų skaičiaus) rodiklis Prienų rajone jau daugiau nei 10 metų išlieka neigiamas, 2018 m. – -11,4/1000 gyv. Prienų rajone nuo 2015 m. stebima gimstamumo rodiklio mažėjimo tendencija, kuris 2015–2018 m. laikotarpiu sumažėjo nuo 10 iki 7,9/1000 gyv. Remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis, Prienų rajone 2018 m. nebuvo užfiksuotas nei vienas kūdikių mirties atvejis.

PRIENŲ RAJONO SVEIKATOS IR SU SVEIKATA SUSIJUSIŲRODIKLIŲ PROFILIS

Pirmame lentelės stulpelyje pateikiami pagrindinio sąrašo rodikliai suskirstyti pagal Lietuvos sveikatos programoje numatomus įgyvendinti tikslus ir uždavinius. Antrajame stulpelyje – savivaldybės rodiklis 2018 m., trečiajame stulpelyje – rodiklio reikšmė Lietuvoje, ketvirtajame – minimali reikšmė nagrinėjamose Lietuvos savivaldybėse, penktajame – maksimali reikšmė nagrinėjamose Lietuvos savivaldybėse, šeštajame – savivaldybės rodiklio interpretavimas (reikšmės savivaldybėje santykis su Lietuvos vidurkio reikšme ir savivaldybės rodiklio vietos tarpe visų savivaldybių pavaizdavimas pagal „šviesoforo“ principą.

Rodiklis	Savivaldybės rodiklis	Lietuvos rodiklis	Minimali reikšmė	Maksimali reikšmė	Santykis: savivaldybė/ Lietuva
1	2	3	4	5	6
Strateginis tikslas – pasiekti, kad 2025 metais šalies gyventojai būtų sveikesni ir gyventų ilgiau, pagerėtų gyventojų sveikata ir sumažėtų sveikatos netolygumai					
Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė	75,8	76,0	69,9	78,6	1,00
Išvengiamas mirtingumas (proc.)	26,0	30,5	24,6	41,0	0,85
1 TIKSLAS. *Sukurti saugesnę socialinę aplinką, mažinti sveikatos netolygumus ir socialinę atskirtį*					
1.1. Uždavinys.*Sumažinti skurdo lygį ir nedarbą*					
Mirtingumas dėl savižudybių (X60–X84) 100 000 gyv.	26,6	24,4	7,8	60,6	1,09
Standartizuoto mirtingumo dėl savižudybių rodiklis (X60–X84) 100 000 gyv.	24,7	23,8	6,0	66,4	1,09
Bandymų žudytis skaičius (X60–X64, X66–X84) 100 000 gyv.	26,6	42,1	19,2	76,9	0,63
Mokyklinio amžiaus vaikų, nesimokančių mokyklose, skaičius 1000 gyv.	61,6	69,1	35,2	178,3	0,89
Socialinės rizikos šeimų skaičius 1000 gyv.	6,4	3,3	1,2	8,5	1,94
Ilgalaikio nedarbo lygis	2,5	2,2	0,3	6,1	1,12
Gyventojų skaičiaus pokytis 1000 gyv.	-13,8	-5,3	-18,3	8,4	2,62
1.2. Uždavinys. *Sumažinti socialinę ekonominę gyventojų diferenciaciją šalies ir bendruomenių lygmeniu*					
Mirtingumas dėl išorinių priežasčių (V00–Y98) 100 000 gyv.	106,5	93,4	58,3	203,1	1,14
Standartizuotas mirtingumo dėl išorinių priežasčių rodiklis (V00–Y98) 100 000 gyv.	99,0	91,0	57,4	192,4	1,14
Mokinių, gaunančių nemokamą maitinimą mokyklose, skaičius 1000 gyv. (vaikų)	236,4	148,9	59,2	339,9	1,59
Socialinės pašalpos gavėjų skaičius 1000 gyv.	34,2	25,4	7,0	60,5	1,34
Sergamumas tuberkulioze (A15–A19) 100 000 gyv.	45,6	37,9	13,3	88,4	1,16

2 TIKSLAS.*Sukurti sveikatai palankią fizinę darbo ir gyvenamąją aplinką*					
2.1. Uždavinys. *Kurti saugias darbo ir sveikas buities sąlygas, didinti prekių ir paslaugų vartotojų saugumą*					
Asmenų, žuvusių ar sunkiai sužalotų dėl nelaimingų atsitikimų darbe, skaičius 10 000 darbingo amžiaus gyventojų	0,0	0,9	0,0	3,9	0,00
Susižalojimo dėl nukritimo atvejų skaičius (W00–W19) 65+ m. amžiaus grupėje 10 000 gyventojų	161,4	150,7	105,7	212,0	1,07
Darbingo amžiaus asmenų, pirmą kartą pripažintų neįgaliais, skaičius 10 000 gyventojų	38,6	67,1	3,8	343,3	1,32
Sergamumas žarnyno infekcinėmis ligomis (A00–A09) 10 000 gyventojų	52,1	74,9	14,1	140,9	0,70
2.2. Uždavinys. *Kurti palankias sąlygas saugiai leisti laisvalaikį*					
Mirtingumas dėl atsitiktinio paskendimo (W65–W74) 100 000 gyv.	3,8	5,5	0,0	17,6	0,69
Standartizuotas mirtingumo dėl atsitiktinio paskendimo rodiklis (W65–W74) 100 000 gyv.	4,1	5,5	0,0	15,9	0,69
Mirtingumas dėl nukritimo (W00–W19) 100 000 gyv.	26,6	16,1	5,0	38,1	1,65
Standartizuotas mirtingumo dėl nukritimo rodiklis (W00–W19) 100 000 gyventojų	22,2	15,3	4,2	32,6	1,65
2.3. Uždavinys. *Mažinti avaringumą ir traumų kelių eismo įvykiuose skaičių*					
Mirtingumas dėl transporto įvykių (V00–V99) 100 000 gyv.	0,0	8,0	0,0	25,4	0,00
Standartizuotas mirtingumo dėl transporto įvykių rodiklis (V00–V99) 100 000 gyv.	0,0	7,9	0,0	26,3	0,00
Pėsčiųjų mirtingumas dėl transporto įvykių (V00–V09) 100 000 gyv.	0,0	3,0	0,0	17,0	0,0
Transporto įvykiuose patirtų traumų (V00–V99) skaičius 100 000 gyv.	41,8	58,9	29,5	136,3	0,71
2.4. Uždavinys. *Mažinti oro, vandens ir dirvožemio užterštumą, triukšmą*					
Į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių išmestų teršalų kiekis, tenkantis 1 kvadratiniam kilometrui	123,46	1010,0	98,0	34382,0	0,12
Viešai tiekiamo geriamojo vandens prieinamumas vartotojams (proc.)	13,1	-	-	-	-
Nuotekų tvarkymo paslaugų prieinamumas vartotojams (proc.)	0,89	-	-	-	-
3 TIKSLAS.*Formuoti sveiką gyvenseną ir jos kultūrą*					
3.1. Uždavinys. *Sumažinti alkoholinių gėrimų, tabako vartojimą, neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimą ir prieinamumą*					
Mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su narkotikų vartojimų (F11, F12, F14, F15, F16, F19, X41, X42, X61, X62, Y11, Y12), 100 000 gyv.	0,0	3,0	0,0	12,7	0,00
Standartizuotas mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su narkotikų vartojimu (F11, F12, F14, F15, F16, F19, X41, X42, X61, X62, Y11, Y12), 100 000 gyv.	0,0	3,1	0,0	15,0	0,00

Mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su alkoholio vartojimu (E24.4, F10, G31.2, G40.5, G62.1, G72.1, I42.6, K29.2, K70, K85.2, K86.0, P04.3, X45, X65, Y15), 100 000 gyv.	22,8	18,1	0,0	46,5	1,26
Standartizuotas mirtingumo dėl priežasčių, susijusių su alkoholio vartojimu (E24.4, F10, G31.2, G40.5, G62.1, G72.1, I42.6, K29.2, K70, K85.2, K86.0, P04.3, X45, X65, Y15), 100 000 gyv.	25,3	17,7	0,0	45,1	1,26
Nusikalstamos veikos, susijusios su disponavimu narkotinėmis medžiagomis ir jų kontrabanda (nusikaltimai), 100 000 gyv.	38,0	85,8	3,9	442,1	0,4
Gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais	99,6	189,9	99,6	415,9	0,52
Gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais	128,9	166,8	109,0	359,2	0,77
3.2. Uždavinys. ***Skatinti sveikos mitybos įpročius***					
Kūdikių, išimtinai žindytų iki 6 mėn. amžiaus, dalis (proc.)	33,2	36,7	12,1	47,8	0,90
4 TIKSLAS. ***Užtikrinti kokybišką ir efektyvią sveikatos priežiūrą, orientuotą į gyventojų poreikius***					
4.1. Uždavinys. ***Užtikrinti sveikatos sistemos tvarumą ir kokybę, plėtojant sveikatos technologijas, kurių efektyvumas pagrįstas mokslo įrodymais***					
Išvengiamų hospitalizacijų skaičius 1000 gyv.	43,2	32,5	20,3	59,0	1,33
Išvengiamų hospitalizacijų dėl diabeto ir jo komplikacijų skaičius 1000 gyv.	8,9	6,9	4,1	9,7	1,29
4.2. Uždavinys.***Plėtoti sveikatos infrastruktūrą ir gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, saugą, prieinamumą ir į pacientą orientuotą sveikatos priežiūrą***					
Slaugytojų, tenkančių vienam gydytojui, skaičius	2,1	2,0	1,5	4,0	1,04
Šeimos medicinos paslaugas teikiančių gydytojų skaičius 10 000 gyv.	11,7	7,2	2,7	13,6	1,62
Apsilankymų pas gydytojus skaičius, tenkantis vienam gyventojui	9,6	9,1	6,9	11,3	1,05
Sergamumas vaistams atsparia tuberkulioze (A15–A19), 100 000 gyv.	0,0	3,1	0,0	13,9	0,00
Sergamumas ŽIV ir lytiškai plintančiomis ligomis (B20–B24, A50–A64) 10 000 gyv.	1,5	2,2	0,0	5,1	0,69
4.3. Uždavinys.***Pagerinti motinos ir vaiko sveikatą***					
Kūdikių (vaikų iki 1 m. amžiaus) mirtingumas 1000 gyvų gimusių kūdikių	0,0	3,4	0,0	16,5	0,00
2 metų amžiaus vaikų MMR1 (tymų, epideminio parotito, raudonukės vakcina, 1 dozė) skiepijimo apimtys	87,8	92,1	83,0	99,5	0,95
1 metų amžiaus vaikų DTP3 (difterijos, stabligės, kokliušo), poliomielito ir B tipo Haemophilusinfluenzae infekcijos vakcinos (3 dozės) skiepimo apimtys	89,7	92,3	70,0	97,7	0,97
Tikslinės populiacijos (proc.) dalis, dalyvavusi vaikų krūminių dantų dengimo silantinėmis medžiagomis programoje	12,1	14,5	2,3	44,5	0,51

Vaikų, neturinčių ėduonies pažeistų, plombuotų ir išrautų dantų, dalis (proc.)	13,2	18,9	7,5	28,3	0,70
Paauglių (15–17 m.) gimdymų skaičius 1000 gyv.	9,5	4,4	0,0	15,8	2,13
4.4. Uždavinys. ***Stiprinti lėtinių neinfekcinių ligų prevenciją ir kontrolę***					
Mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų (I00–I99) rodiklis 100 000 gyv.	1212,8	782,5	531,6	1264,9	1,55
Standartizuotas mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų (I00-I99) rodiklis 100 000 gyv.	904,2	744,5	619,5	1059,0	1,55
Mirtingumo nuo piktybinių navikų (C00–C96) rodiklis 100 000 gyv.	304,2	286,6	188,5	371,9	1,06
Standartizuotas mirtingumo nuo piktybinių navikų rodiklis (C00–C96) 100 000 gyv.	251,9	274,7	219,6	329,9	1,06
Mirtingumo nuo cerebrovaskulinių ligų (I60–I69) rodiklis 100 000 gyv.	243,3	191,0	95,5	610,5	1,27
Standartizuotas mirtingumo nuo cerebrovaskulinių ligų rodiklis (I60–I69) 100 000 gyv.	188,0	181,8	90,8	485,7	1,27
Sergamumas II tipo cukriniu diabetu (E11) 10 000 gyv.	47,1	56,6	26,9	90,1	0,83
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi atrankinės mamografinės patikros dėl krūties vėžio finansavimo programoje	31,3	50,2	18,0	71,7	0,62
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinių priemonių, apmokamų iš Privalomojo sveikatos draudimo biudžeto fondo lėšų, finansavimo programoje	49,5	52,7	37,7	68,9	0,94
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi storosios žarnos vėžio ankstyvosios diagnostikos finansavimo programoje	41,8	53,1	33,1	66,0	0,79
Tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi asmenų, priskirtinų širdies ir kraujagyslių ligų didelės rizikos grupei, atrankos ir prevencijos priemonių finansavimo programoje	30,8	42,9	21,7	61,4	0,72

Atsižvelgiant į LSS iškeltus uždavinius tikslams pasiekti bei remiantis lentelėje pateiktomis rodiklių reikšmėmis, matoma, kad:

1.1. Uždavinio „sumažinti skurdo lygį ir nedarbą“ rodikliai Prienų rajono savivaldybėje labai nesiskiria nuo Lietuvos vidurkio, tačiau išsiskiria socialinės rizikos šeimų skaičius 1000 gyv. ir gyventojų skaičiaus pokytis 1000 gyv.

1.2. Uždavinio „sumažinti socialinę ekonominę gyventojų diferenciaciją šalies ir bendruomenių lygiu“ rodikliai visais atvejais prastesni už Lietuvos vidurkį.

2.1. Uždavinio „kurti saugias darbo ir sveikas buities sąlygas, didinti prekių ir paslaugų vartotojų saugumą“ rodikliai nedaug skiriasi nuo Lietuvos rodiklio, išskyrus asmenų, žuvusių ar sunkiai sužalotų dėl nelaimingų atsitikimų darbe, skaičius 10 000 darbingo amžiaus gyventojų.

2.2. Uždavinio „kurti palankias sąlygas saugiai leisti laisvalaikį“ rodikliai nežymiai skiriasi nuo Lietuvos rodiklio.

2.3. Uždavinio „mažinti avaringumą ir traumų kelių eismo įvykiuose skaičių“ rodikliai yra žymiai geresni nei Lietuvos.

2.4. Uždavinio „mažinti oro, vandens ir dirvožemio užterštumą, triukšmą“ rodiklis daug kartų geresnis už Lietuvos.

3.1. Uždavinio „sumažinti alkoholinių gėrimų, tabako vartojimą, neteisėtą narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimą ir prieinamumą“ rodikliai panašūs kaip Lietuvos, tik žymiai į gerąją pusę išsiskiria mirtingumo dėl priežasčių, susijusių su narkotikų vartojimu, rodiklis.

3.2. Uždavinio „skatinti sveikos mitybos įpročius“ rodiklis labai artimas Lietuvos vidurkiui.

4.1. Uždavinio„užtikrinti sveikatos sistemos tvarumą ir kokybę, plėtojant sveikatos technologijas, kurių efektyvumas pagrįstas mokslo įrodymais“ rodikliai nežymiai didesni už Lietuvos vidurkį.

4.2. Uždavinio „plėtoti sveikatos infrastruktūrą ir gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, saugą, prieinamumą ir į pacientą orientuotą sveikatos priežiūrą“ rodikliai panašūs į Lietuvos vidurkį, labiau išsiskiria šeimos medicinos paslaugas teikiančių gydytojų skaičius 10 000 gyv. ir sergamumas vaistams atsparia tuberkulioze (A15–A19), 100 000 gyv. rodikliai.

4.3. Uždavinio „pagerinti motinos ir vaiko sveikatą“rodikliai prastesni lyginant su Lietuvos, tačiau ryškiausiai į gerąją pusę išsiskiriakūdikių (vaikų iki 1 m. amžiaus) mirtingumas 1000 gyvų gimusių kūdikių rodiklis.

4.4. Uždavinio „stiprinti lėtinių neinfekcinių ligų prevenciją ir kontrolę“ rodikliai panašūs į Lietuvos vidurkio, labiausiai į prastesnę pusęišsiskiriamirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų (I00–I99) rodiklis 100 000 gyv.

Iš pateiktų PRS rodiklių reikšmių palyginus Prienų rajoną su atitinkamu Lietuvos rodiklio vidurkiu, matyti, kad:

- ***12 rodiklių, kurių reikšmės geresnės už Lietuvos vidurkį, patenka į žaliąją (geriausią) zoną:***

Šeimos medicinos paslaugas teikiančių gydytojų skaičius 10 000 gyventojų, apsilankymų pas gydytojus skaičius, tenkantis 1 gyventojui, išvengiamas mirtingumas (proc.), transporto įvykiuose patirtų traumų (V00–V99) skaičius 100 000 gyventojų,asmenų, žuvusių ar sunkiai sužalotų dėl nelaimingų atsitikimų darbe, skaičius 10 000 darbingo amžiaus gyv., mirtingumas dėl transporto

įvykių (V00–V99) 100 000 gyv., pėsčiųjų mirtingumas dėl transporto įvykių (V00–V09) 100 000 gyv., į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių išmestų teršalų kiekis, tenkantis 1 kvadratiniam kilometrui (2018 m.), mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su narkotikų vartojimu 100 000 gyv., sergamumas vaistams atsparia tuberkulioze (A15–A19), 100 000 gyv., kūdikių (vaikų iki 1 m. amžiaus) mirtingumas 1000 gyvų gimusių kūdikių.

- *12 rodiklių patenka į raudonąją (blogiausią)zoną:*

1. *Mirtingumas dėl nukritimo (W00–W19) 100 000 gyv.*
2. *Mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų (I00–I99) rodiklis 100 000 gyv.,*
3. *Gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais.*

Paauglių (15–17 m.) gimdymų skaičius 1000 gyv., socialinės rizikos šeimų skaičius 1000 gyv., išvengiamų hospitalizacijų dėl diabeto ir jo komplikacijų skaičius 1000 gyv., 1 metų amžiaus vaikų DTP3 (difterijos, stabligės, kokliušo), poliomielito ir B tipo Haemophilusinfluenzae infekcijos vakcinos (3 dozės) skiepimo apimtys, 2 metų amžiaus vaikų MMR1 (tymų, epideminio parotito, raudonukės vakcina, 1 dozė) skiepijimo apimtys, gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais, tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi asmenų, priskirtinų širdies ir kraujagyslių ligų didelės rizikos grupei, atrankos ir prevencijos priemonių finansavimo programoje, vaikų, neturinčių ėduonies pažeistų, plombuotų ir išrautų dantų, dalis (proc.), tikslinės populiacijos (proc.) dalis, dalyvavusi vaikų krūminių dantų dengimo silantinėmis medžiagomis programoje.

- *Kiti rodikliai patenka į Lietuvos vidurkį atitinkančią kvintilių grupę (geltonoji zona).*

SAVIVALDYBĖS PRIORITETINIŲ PROBLEMŲ ANALIZĖ

Mirtingumas – kaip rodiklis yra svarbus vertinant gyventojų sveikatos būklę, sveikatos priežiūros veiksmingumą bei sveikatos netolygumus. Mirtingumo pagal mirties priežastis rodiklis – mirusiųjų nuo tam tikros ligos ar ligų grupės skaičius per metus 100 000 vidutinių metinių gyventojų (mirčių intensyvumo lygis). Savivaldybės prioritetinių problemų analizei pasirinkti trys rodikliai: mirtingumas dėl nukritimo, mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų bei gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais.

Mirtingumo dėl nukritimo rodiklis, Prienų rajone 2018 m., siekė 26,6/100 000 gyv. (absoliutus skaičius – 7 atvejai), o šalies vidurkis atitinkamu laikotarpiu buvo 16,1/100 000 gyv. Pagal šį rodiklį Prienų rajono savivaldybė patenka tarp 12 savivaldybių, kuriose situacija yra blogiausia, lyginant su šalies vidurkiu, ir santykis su Lietuvos vidurkiu yra 1,65 (2 pav.).

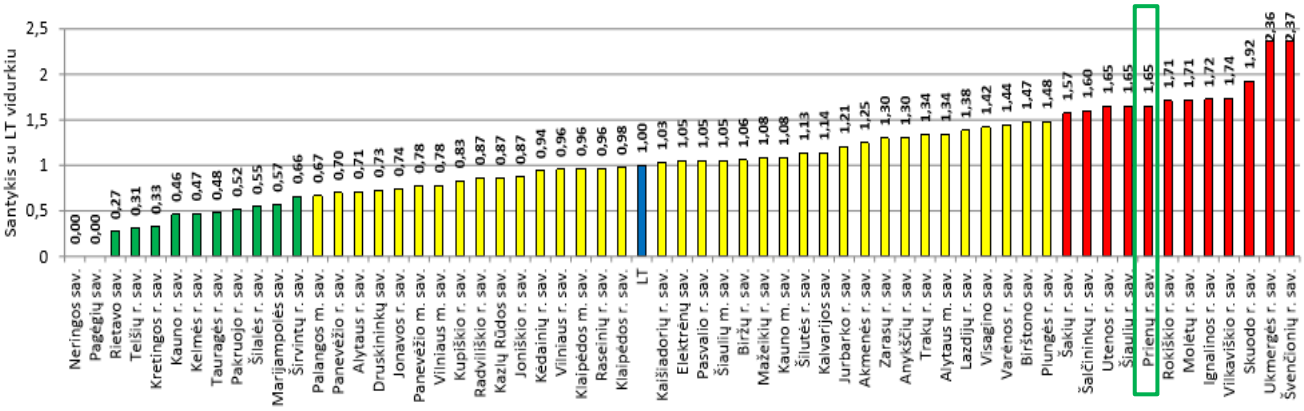

2 pav. Mirtingumas dėl nukritimo (W00–W19) 100 000 gyv.
(ŠaltinisHigienos instituto Sveikatos informacijos centro
Mirties atvejų ir jų priežasčių valstybės registras)

Iš viso 2018 m. mirusiųjų dėl nukritimo Lietuvoje buvo 451asmuo, iš jų 7 Prienų r. savivaldybės (3 moterys ir 4 vyrai) gyventojai. Pagal gyvenamąją vietą, mirė 4 kaimo ir 3 miesto gyventojai. Daugiausiai mirusiųjų buvo dėl nepatikslinto nukritimo (griuvimo) (71,43 proc.) ir nukritimo (griuvimo) ant ir nuo laiptų bei pakopų (28,57 proc.). Mirtingumo dėl nukritimo rodiklis pastaruosius ketverius metus didėjo (3 pav.).

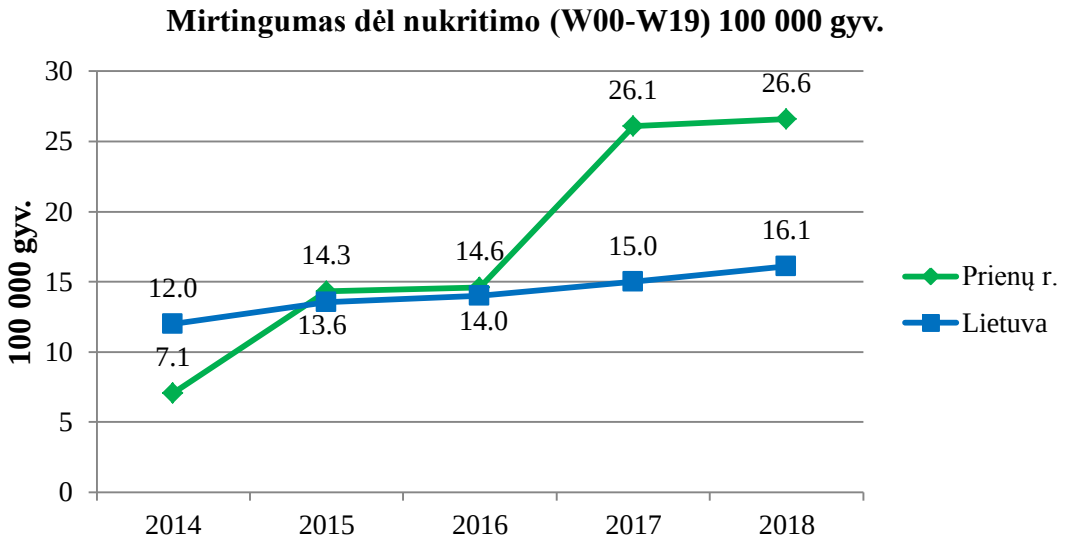

3 pav. Mirtingumo dėl nukritimo (W00-W19) rodiklis100 000 gyv.
Lietuvoje ir Prienų r. 2014-2018 m.
(ŠaltinisHigienos instituto Sveikatos informacijos centro
Mirties atvejų ir jų priežasčių valstybės registras)

Visoje Lietuvoje tiek sergamumas, tiek mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų daug metų aktuali problema. 2018 m. dėl kraujotakos sistemos ligų mirė 21922 Lietuvos gyventojai (mirtingumo rodiklis 782,5/100 000 gyv., t.y. 13,4/100 000 gyv. mažiau, nei 2017 m.). Prienų r. savivaldybė pagal mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų rodiklį patenka tarp 12 savivaldybių, kuriose situacija yra blogiausia, lyginant su šalies vidurkiu, ir santykis su Lietuvos vidurkiu yra 1,55 (4 pav.). Šis rodiklis nuo 2014m. patenka į blogiausią savivaldybių kvintilių grupę (raudonoji zona).

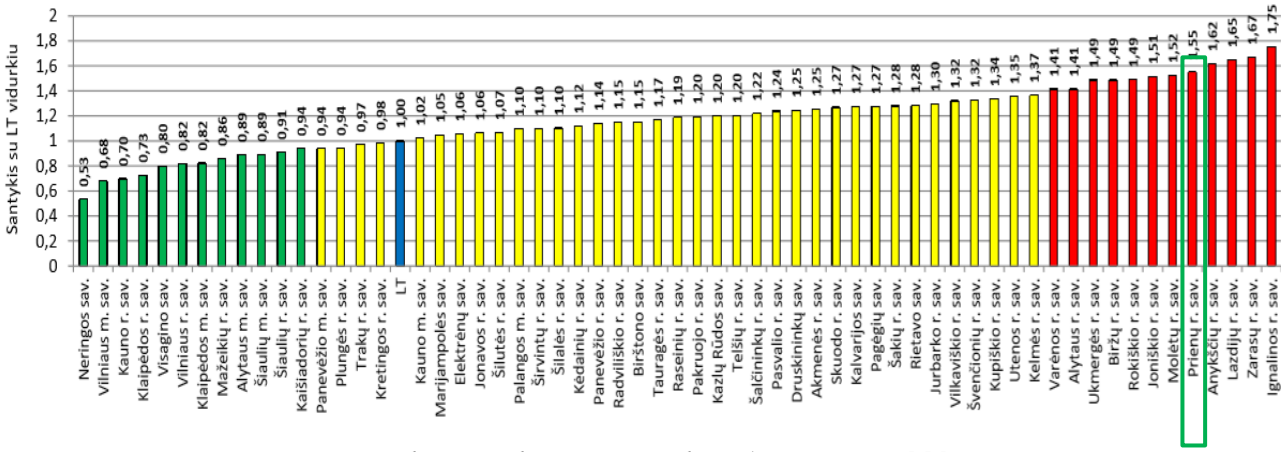

4 pav. Mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų (I00–I99) rodiklis 100 000 gyv.
(ŠaltinisHigienos instituto Sveikatos informacijos centro
Mirties atvejų ir jų priežasčių valstybės registras)

Prienų rajono mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų rodiklis 2018 m. siekė 1212,8/100 000 gyv. (mirė 319 gyventojų) ir viršijo Lietuvos vidurkį (782,5/100 000 gyv.) (5 pav.).Pagal lytį šis rodiklis didesnis moterų tarpe (1308,2/100 000 gyv.), nei vyrų (1107/100 000 gyv.). 2018 m.

didesnis mirtingumas nuo kraujotakos sistemos ligų buvo tarp miesto gyventojų (1282,6/100 000 gyv.), nei kaimo (1172,8/100 000 gyv.).

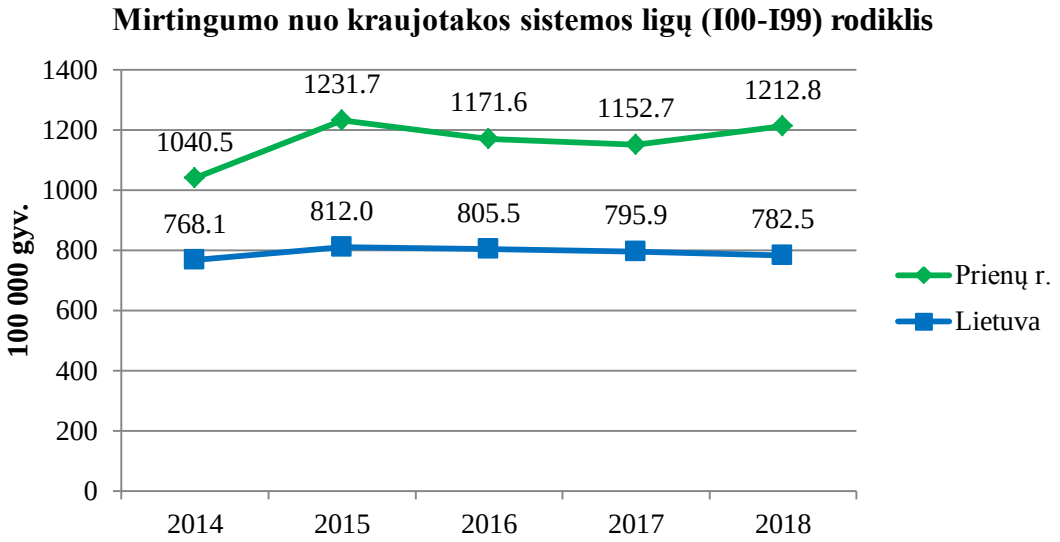

5 pav. Mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų (I00-I99) rodiklis 100 000 gyv. Prienų r. ir Lietuvoje 2014-2018 m.
(ŠaltinisHigienos instituto Sveikatos informacijos centro Mirties atvejų ir jų priežasčių valstybės registras)

2018 m. buvo atliktas suaugusiųjų gyventojų gyvensenos tyrimas, kurio metu buvo apklausta 417 Prienų gyventojų, iš jų vyrų – 200, moterų – 217. Tyrimo duomenys atkleidė gan prastus Prienų rajono gyventojų mitybos įpročius, tačiau rodikliai tik nežymiai geresni nei lyginant su Lietuvos vidurkiu. Prienų rajono gyventojų (43 proc.) daugiau valgo daržovių nei visos Lietuvos gyventojai (42,6 proc.). Tik trečdalis Prienų rajono gyventojų (36,6 proc.) bent kartą per dieną valgo vaisius, truputį daugiau nei lyginant su Lietuvos vidurkiu (34,7 proc.). Pastebime, kad beveik pusė Prienų rajono apklaustųjų (43,4 proc.) papildomai dedasi į paruoštą maistą druskos, o Lietuvos vidurkio rodiklis nežymiai didesnis – 43,8 proc. Remiantis šiais duomenimis, būtina švietėjiškavisuomenės veikla sveikos mitybos tema.

Nuo 2015 m. stebima mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų rodiklio mažėjimo tendencija, tačiau šis rodiklis ir toliau išlieka vis dar viena iš pirmaujančių mirties priežasčių tiek Lietuvoje, tiek ir Prienų rajono savivaldybėje. Tikimasi, jog imantis priemonių šis rodiklis iš blogiausios (raudonosios) zonos pateks bent į patenkinamą (geltonąją) zoną.

Gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais – tai rodiklis, atspindintis tabako gaminių prieinamumą. Maža rodiklio reikšmė rodo, kad licencijų išduota daug, todėl vienai jų tenka mažai gyventojų (didesnis prieinamumas).Rūkymo paplitimui labai svarbus tabako gaminių prieinamumas. Vertinant tabako gaminių prieinamumą, svarbu atsižvelgti į tai, kokiam gyventojų skaičiui tenka viena licencija. Prienų rajono savivaldybė pagal gyventojų skaičių, tenkantį vienai licencijai verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais

rodiklį patenka tarp 12 savivaldybių, kuriose situacija yra blogiausia, lyginant su šalies vidurkiu, o santykis su Lietuvos vidurkiu yra 0,52 (6 pav.). Šio rodiklio reikšmė nuo 2014 m. kasmet patenka į blogiausią savivaldybių kvintilių grupę (raudonoji zona).

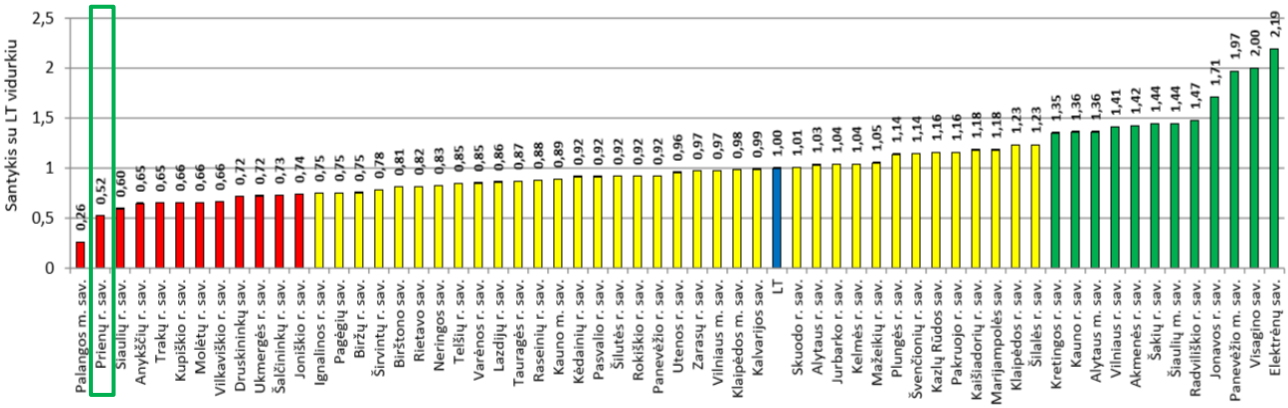

6 pav. Gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais (Šaltinis Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas)

Prienų rajone 2018 m. licencijų verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais rodiklis siekė 99,6/1-ai licencijai, o šalies vidurkis atitinkamu laikotarpiu buvo 189,9/1-ai licencijai (7 pav.).

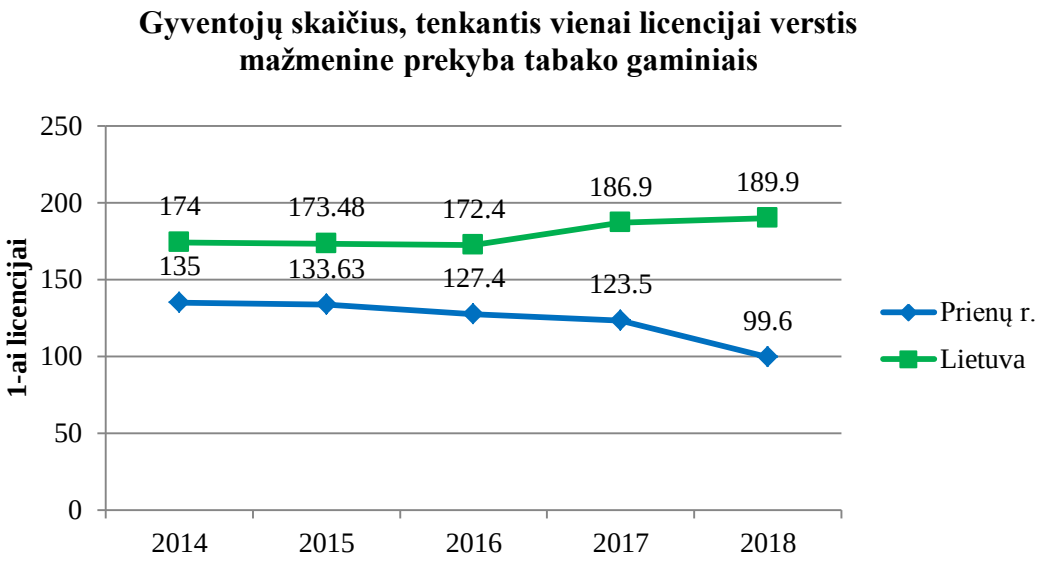

7 pav. Gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais (Šaltinis Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas)

Prienų rajono savivaldybėje 2018 m. išviso galiojo 264 licencijos verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais, o 2017 m. 217 licencijų, per 2018 m. išduotos 47 naujos licencijos.Tabako rūkymas – svarbiausias tarp visų žinomų vėžio rizikos veiksnių. Daugiau nei 90 % visų plaučių vėžio atvejų priežastis – tabako rūkymas. Rūkantieji 10–20 kartų dažniau serga plaučių vėžiu nei nerūkantieji. Plaučių vėžys – vienas dažniausių vyrų piktybinių navikų. Liūdna, kad didėja ir moterų sergamumas plaučių vėžiu. Rūkymas yra viena iš pagrindinių burnos ertmės,

ryklės, gerklų, skydliaukės, kasos, skrandžio, šlapimo pūslės bei inkstų piktybinių navikų priežasčių. Tabako vartojimas sukelia sunkias socialines pasekmes bei sveikatos sutrikimus, kurie gali sukelti mirtį. Vykdant tabako vartojimo prevenciją būtina riboti tabako gaminių prieinamumą.

Pagal 2018 m. suaugusiųjų gyventojų gyvensenos tyrimo rezultatus, pastebėta kad gyventojai daugiau rūko tabako gaminius, nei elektronines cigaretes. Per paskutines 30 dienų kasdien tabako gaminius rūkė 14,2 proc. Prienų rajono gyventojų, o tuo tarpu Lietuvos – 17,3 proc. 1 proc. Prienų rajono gyventojų pasisakė, kad rūkė elektronines cigaretes kasdien per paskutines 30 dienų.

IŠVADOS

Šioje stebėsenos ataskaitoje pateikiamas 51 unifikuotas rodiklis, kuris atspindi kaip įgyvendinami LSP tikslai bei jų uždaviniai, pagal tai galima daryti išvadą, kad 12 rodiklių: šeimos medicinos paslaugas teikiančių gydytojų skaičius 10 000 gyv., apsilankymų pas gydytojus skaičius, tenkantis 1 gyventojui, išvengiamas mirtingumas (proc.), transporto įvykiuose patirtų traumų (V00–V99) skaičius 100 000 gyv., asmenų, žuvusių ar sunkiai sužalotų dėl nelaimingų atsitikimų darbe, skaičius 10 000 darbingo amžiaus gyv., mirtingumas dėl transporto įvykių (V00–V99) 100 000 gyv., pėsčiųjų mirtingumas dėl transporto įvykių (V00–V09) 100 000 gyv., į atmosferą iš stacionarių taršos šaltinių išmestų teršalų kiekis, tenkantis 1 kvadratiniam kilometrui (2018 m.), mirtingumas dėl priežasčių, susijusių su narkotikų vartojimu 100 000 gyv., sergamumas vaistams atsparia tuberkulioze (A15–A19), 100 000 gyv., kūdikių (vaikų iki 1 m. amžiaus) mirtingumas 1000 gyvų gimusių kūdikių patenka į grupę (žalioji zona), kurioje situacija yra geriausialyginant su šalies vidurkiu.

Prienų rajono savivaldybės trys problemiškiausi visuomenės sveikatos stebėsenos rodikliai: mirtingumas dėl nukritimo (W00–W19) 100 000 gyv.; mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų (I00–I99) rodiklis 100 000 gyv., gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais.

Dar 9 rodikliai: paauglių (15–17 m.) gimdymų skaičius 1000 gyv., socialinės rizikos šeimų skaičius 1000 gyv., išvengiamų hospitalizacijų dėl diabeto ir jo komplikacijų skaičius 1000 gyv., 1 metų amžiaus vaikų DTP3 (difterijos, stabligės, kokliušo), poliomielito ir B tipo Haemophilusinfluenzae infekcijos vakcinos (3 dozės) skiepimo apimtys, 2 metų amžiaus vaikų MMR1 (tymų, epideminio parotito, raudonukės vakcina, 1 dozė) skiepijimo apimtys, gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba alkoholiniais gėrimais, tikslinės populiacijos dalis (proc.), dalyvavusi asmenų, priskirtinų širdies ir kraujagyslių ligų didelės rizikos grupei, atrankos ir prevencijos priemonių finansavimo programoje, vaikų, neturinčių ėduonies pažeistų, plombuotų ir išrautų dantų, dalis (proc.), tikslinės populiacijos (proc.) dalis, dalyvavusi vaikų krūminių dantų dengimo silantinėmis medžiagomis programoje, patenkaį grupę (raudonoji zona), kurioje situacija yra bloga lyginant su šalies vidurkiu.

Likę 27 unifikuoti Prienų r. sav. rodikliai patenka į grupę (geltonoji zona), kurioje situacija yra patenkinama lyginant su Lietuvos vidurkiu.

REKOMENDACIJOS

Remiantis profilio rodikliais ir jų interpretavimo rezultatais probleminės Prienų rajono savivaldybės visuomenės sveikatos sritys, kurioms turėtų būti skiriamas ypatingas dėmesys yra šios: mirtingumas dėl nukritimo (W00–W19) 100 000 gyv.; mirtingumo nuo kraujotakos sistemos ligų (I00–I99) rodiklis 100 000 gyv., gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais. Siekiant geresnės Prienų r. savivaldybės gyventojų sveikatos būklės, mažinant sveikatos netolygumus, mirtingumą, sergamumą plačiai paplitusiomis ligomis, neišvengiamai būtinas bendradarbiavimas tarp visų sektorių.

1.Pagrindinis dėmesys toliau turi būti skiriamas mažinti mirtingumui nuo kraujotakos sistemos ligų, kuris išlieka pagrindine Prienų rajono gyventojų mirties priežastimi. ***Siekiant mažinti Prienų rajono gyventojų mirtingumą nuo kraujotakos sistemos ligų būtina stiprinti lėtinių neinfekcinių ligų prevenciją:***

1.1. Prienų rajono savivaldybės visuomenės sveikatos biuras turi:

1.1.1. skatinti gyventojus aktyviai dalyvauti širdies ir kraujagyslių ligų bei cukrinio diabeto rizikos grupės asmenų sveikatos stiprinimo programoje, didinant gyventojų informuotumą apie šią programą;

1.1.2. keisti gyventojų sveikatai rizikingą elgseną, didinant jų sveikatos raštingumą apie lėtines neinfekcines ligas, jų rizikos veiksnius ir prevenciją:

- skatinti fizinį aktyvumą, ypatingą dėmesį skiriant vaikų ir jaunimo fiziniam aktyvumui skatinti bei asmenų, vyresnių nei 65 m. amžiaus (dėl nukritimų prevencijos);
- gerinti mitybos raštingumą, vykdant vaikų ir suaugusių gyventojų sveikos mitybos mokymą, konsultuojant mokyklų bendruomenes (mokinius, mokytojus, maitinimo paslaugų teikėjus, tėvus) sveikos mitybos klausimais. Būtina numatyti priemones, skatinančias vaisių ir daržovių vartojimą;
- skatinti atsisakyti žalingų įpročių, mažinant alkoholinių gėrimų ir tabako vartojimą, didesnį dėmesį skiriant alkoholinių gėrimų ir ypač tabako vartojimo prevencijai vaikų ir jaunimo tarpe;
- organizuoti įvairius sveikatinimo renginius (seminarus, mokymus, konferencijas, akcijas, fizinio aktyvumo veiklas ir kt.);

1.1.3. aktyviai bendrauti ir bendradarbiauti sprendžiant gyventojų visuomenės sveikatos problemas kartu su kitais sektoriais, akademine bendruomene ir palaikyti tolimesnę asmens ir visuomenės sveikatos sinergiją, įgyvendinant prevencines veiklas/programas;

1.1.4. užtikrinti kokybiškų ir įvairaus amžiaus asmenų grupėms prieinamų visuomenės sveikatos priežiūros paslaugų teikimą.

1.2. Pirminės asmens sveikatos priežiūros įstaigos turi:

1.2.1. palaikyti tolimesnę asmens ir visuomenės sveikatos sinergiją, įgyvendinant prevencines veiklas/programas;

1.2.2. didinti valstybinių profilaktinių programų įgyvendinimo mastą ir profilaktiniam pasitikrinimui pakviesti ne mažiau kaip 80 proc. nustatytos amžiaus grupės gyventojų. Pirminės asmens sveikatos priežiūros įstaigos turi aktyviai ieškoti bendradarbiavimo būdų, siekiant pasiekti aukštesnių valstybinių profilaktinių programų įgyvendinimo rodiklių;

1.2.3. vykdyti papildomą stebėseną dėl sergamumo kraujotakos sistemos ligomis išaiškinimo pirminės asmens sveikatos priežiūros įstaigose;

1.2.4. kviesti ir skatinti gyventojus aktyviai dalyvauti širdies ir kraujagyslių ligų bei cukrinio diabeto rizikos grupės asmenų sveikatos stiprinimo programoje, bei didinti gyventojų informuotumą apie šią programą.

1.3. Prienų rajono savivaldybė turi:

1.3.1. planuodama, rengdama ir vykdydama priemones (pvz.: strateginio veiklos plano priemonių sudarymas, teritorijų planavimas, kelių, šaligatvių tvarkymas, fiziniam aktyvumui palankios infrastruktūros plėtra (dviračių takų tinklo plėtra, laisvalaikio ir sveikatingumo zonų įrengimas,leidimų alkoholio ir ypač tabako gaminiams prekiauti išdavimas ir kt.) turi atsižvelgti į Prienų rajono savivaldybės visuomenės sveikatos stebėsenos 2018 metų ataskaitoje nustatytus visuomenės sveikatos prioritetus bei gyventojų sveikatos būklės rodiklius ir jai įtaką darančius aplinkos veiksnius;

1.3.2. skatinti pirminiame asmens sveikatos priežiūros lygmenyje dirbančius sveikatos priežiūros specialistus (šeimos gydytojus, bendruomenės slaugytojas, šių įstaigų vadovus) identifikuoti asmenis, turinčius širdies ir kraujagyslių ligų veiksnių ir nukreipti juos dalyvauti širdies ir kraujagyslių ligų bei cukrinio diabeto rizikos grupės asmenų sveikatos stiprinimo programoje.

1.3.3. kurti palankią aktyviam gyvenimo būdui aplinką ir sudaryti saugias sąlygas gyventojams rinktis kelionę į darbą ar mokyklą dviračiu ar pėsčiomis.

2. Mirtingumo dėl nukritimo (W00–W19) 100 000 gyv. prevencija:

2.1. išsiaiškinti pagrindinius ***mirtingumo dėl nukritimo*** sąlygojančius veiksnius, kuriuos būtų galima modifikuoti;

2.2. tinkamai pritaikyti individualią ir visuomeninę aplinką, kuriose būtų saugiai suprojektuoti pastatai, užtikrintas tinkamas apšvietimas, tinkamai sutvarkyti paviršiai, kuriais juda žmonės (grindys, laiptai, kilimai, šaligatviai ir kt.);

2.3. skatinti asmenų, vyresnių nei 65 m. amžiaus, fizinį aktyvumą, rengiant ir įgyvendinant Prienų rajone fizinį aktyvumą skatinančias programas;

2.4. didinti gyventojų raštingumą kritimų prevencijos srityje, informuojant gyventojus apie griuvimo riziką sąlygojančius veiksnius ir jų sąlyginį ar absoliutų likvidavimą namų aplinkoje, viešose vietose ar darbo vietoje, nes žmonių elgsena glaudžiai siejasi su turimomis žiniomis, patirtimi, nuostatomis.

3. Gyventojų skaičius, tenkantis vienai licencijai verstis mažmenine prekyba tabako gaminiais, tabako vartojimo mažinimo prevencija:

3.1. vykdyti visos visuomenės švietimą dėl pavojaus sveikatai, vartojant tabaką;

3.2. mažinti išduodamų licencijų skaičių prekybai tabako gaminiais Prienų rajone, vykdyti griežtesnę pavienių tabako gaminių prekybos vietų priežiūrą ir veiklos kontrolę;

3.3. plėsti nerūkymo zonas Prienų mieste ir rajone;

3.4. teikti konsultacijas dėl pagalbos mesti rūkyti.